

НАТО НА БАЛКАНИТЕ В КРАЯ НА ХХ ВЕК

NATO ON THE BALKANS AT THE END OF THE 20TH CENTURY

The beginning of the 20th century on the Balkans is associated with active politics on the part of the West countries and Russia and the unification of Balkan countries in a union aiming at realization of their national doctrines. The end of the 20th century turned out to be “Balkan” again. The countries in the region once again came under the active interest of the West and no longer that much of Russia. The process that followed unlike that at the beginning of the century proved to have a reverse effect. It laid the beginnings of territorial disintegration and state break-up on the peninsula. The results of the last national doctrine connected with the establishment of Yugoslavia were destroyed. Now the Balkan countries are under the power of the unipolar model of the next world masters that impose “the New World Order”. As distinguished from the beginning of the century the dominant role of the West nowadays is performed by the USA. Its policy bears the marks of modern technologies of demagoguery and manipulation of public consciousness. The dual standard principle and frequently unscrupulous actions are characteristic of US’ policy in the region especially as taking into consideration the fact that some of the countries are from the former Eastern Bloc that were have been defeated in the last “cold” war.

Key words: unification of Balkan countries, USA, NATO, West countries, Russia, Eastern Bloc

В началото на 90-те години разпадането на Източния блок е съпътствано със саморазпускане и на неговите основни икономически и военни организации СИВ и Варшавския договор. На практика точно тогава, а не по-късно, след различни локални събития, светът се промени. Събитията, следващи естествения ход на все още незавършилата история, оставят света в еднополюсен модел с един единствен лидер-държава в него. През последната десетдневка на отминалия век САЩ доминира в икономическата, политическата и военна област на „победилия” Запад. НАТО остана единственият военнополитически блок, който преодоля границата на ХХ век и продължава да служи като обединяваща сила на новите победители. Във своите миротворчески операции по света Вашингтон продължава да се ползва от услугите на пакта, въпреки че понякога границата между съюзници от НАТО и държави приятели на САЩ е твърде размыта.

Разпадането на Източния блок не е свързано единствено с промяната на партийната система и начина на политическо управление, а и с процеса на бързо разграждане на дотогава съществуващата държавност. Това става преди всичко на базата на два от всички основни документи, определящи политиката на САЩ

към социалистическите държави, в това число и на Балканите, което означава и политиката на НАТО. Това са директивите NSDD 54 и NSDD 133, съответно от 2 септември 1982 г. и 19 март 1984 г.¹

Очевиден е интересът на САЩ към обстановката на Балканите, както и амбицията им да играят водеща роля в ставащите събития. От името на алианса техни самолети извършват въздушни удари по сръбските позиции в Босна и Херцеговина, без при това в тази операция да участват и други държави от пакта. Преговорите в Дейтън, както и последвалото споразумение, на практика узаконяват американското политическо присъствие в региона. Преди да се спра върху политиката на САЩ и НАТО в региона през последните години на XX век, съвсем накратко ще очертая параметрите на американската геополитика, така както я разбират и прилагат идеолозите и политиците от Вашингтон.

Разрушаването на двуполусния модел на влияние даде възможност агресията на победителите да се развихри в стремежа им за всеобхватен контрол над света. Еднополусният модел с лидер една държава, като политическа и икономическа сила, предостави реализирането на широко прокламираната идея за „свят без граници”, постигнат чрез войни без граници. САЩ се изживяват като „новата римска империя” в края на XX и началото на XXI век. Тази аналогия се употребява от Зб. Бжежински няколко години след разпадането на Източния блок. За него „новата империя” САЩ напомня по нещо на предишните империи, тя гради своето могъщество „на йерархия от сателити, васали, протекторати и колонии, докато външният свят като цяло се приема за варварски” (Бжежински 1977: 16). Световната роля на САЩ той свързва с американската глобална мощ при еднополярността в международните отношения, изразена в реалната американска хегемония. Вторият компонент е наложеният от Вашингтон в целия свят процес на „глобализация”, който отнема от националните държави техния „свещен” суверенитет (Бжежински 2004: 157). Ясно е, че като един от водещите идеолози на САЩ, на Бжежински трябва да се вярва. Подобни разбирания за американската политика, предхождаща ставащото в края на XX в., изразява и Дж. Кенън. Според него постигането на американската мощ е възможно след отказ от „всякаква загриженост за неопределените и нереални цели от типа на човешките права, повишаването на жизненото равнище и демокрацията” (Чомски 2001: 58). Схемата в политиката на САЩ като лидер в НАТО след края на „горещата” Втора световна война и края на „студената” война е изградена върху задължителното им налагане като „доброволни наемници”, чиито услуги на пазара на сигурността трябва да се заплащат от другите държави. За да поддържат и гарантират своя контрол върху световната икономическа система, северноамериканците сами организират „глобален рекет на закрила” върху другите богати държави, срещу гарантирано заплащане на „услугите” (Чомски 2001: 130–131). Използването на икономическото влияние на невоенните институции МФВ и Световната банка се оказа по-ефективно при разграждането на държавността на Балканите. Последвалата военна намеса в Югославия потвърди прилагането на горната схема.

Водената от САЩ политика, последвана от техните съюзници в НАТО, е в синхрон не толкова с амбициите на западните държави, колкото с разбирането на Вашингтон за разпространяване и утвърждаване на демокрацията по света, т.е. на американското влияние във всичките му аспекти. Основният мотив, удобен за преглъщане от общественото мнение, е „утвърждаване на демокрацията” навсякъде по света така, както диктуват това американските интереси. Реализирането на тази външнополитическа доктрина се свързва с борбата срещу тоталитарните държави и срещу тероризма. По-късно този „поток” ще има своите разклонения съобразно конкретната обстановка и цели, които трябва да бъдат реализирани. Подобно на широко критикуваната и заклеймявана от Запада теза за „износ на революция”, сега американската пропаганда и политика налага разбирането за „износ на демокрация” и нейното утвърждаване като основен приоритет на външната политика². Както през целия период на „студената война”, така и след нея, американската политика, както и политиката на НАТО, където САЩ са лидер, работи с прилагането на определени клишета. Вкарването им в масовата пропаганда на медиите, анализаторите, политиците и историците, пишещи за периода, ги превръща в „хуманен аргумент” на една иначе агресивна политика. След разпадането на Източния блок, т.е. на двуполосния модел, тази пропаганда с пълна сила (равна на тази от най-мразовитите години на конфронтацията) се превръща в основен мотив за направените „демократични” промени на Балканите. В България антикомунистическата риторика и нейните писмени аналози се определят като „нов прочит на историята”. Борбата против **тероризма** и неговото унищожаване е част от американската кампания още при президента Р. Рейгън. След нея актуална стана **„войната срещу наркотиците”** – както при Рейгън, така и при Буш-баща в края на 1989 г. През 1994 г. Б. Клинтън се върна към преследването на **„терористичните държави”**, обогатявайки същността им още и като „екстремистки държави”³.

Спирам се върху тези особености при моделирането на мотивите за американската експанзия, защото те важат (отнасят се) за действията на създадената в началото на 90-те години Армия за освобождение на Косово (АОК) в Южна Сърбия. До 1997 г. нейните действия в Космет се определят като терористични, след което тя е реабилитирана от Р. Холбрук⁴, получавайки нова визия. Официално организацията е призната за военно-политически фактор, а лидерът ѝ Хашим Тачи – за легитимен представител на косовските албанци⁵. След края на войната срещу СРЮ, юни 1999 г., АОК превърна областта в разпределителен център за изпращането на наркотици към Западна Европа и САЩ⁶. Тези безспорни факти определят поддържаната от САЩ албанска организация в Космет и като **терористична**, и като занимаваща се с **трафик на наркотици**. Вместо да работят за нейното унищожаване, каквато е тяхната поддържана от медиите визия, те я подкрепят, намесвайки се във вътрешните работи на суверенна балканска държава, каквато е СРЮ. Няма друг такъв precedent на американската политика в целия свят.

Дори в Афганистан САЩ официално водят война срещу производството и разпространението на хероин, въпреки че откакто там управлява тяхно марионетно правителство, производството на наркотици се увеличи чувствително⁷.

Според една от категориите, на които Вашингтон разделя държавите, обект на „специалната“ американска политика, СРЮ явно се разглежда като „провалена държава“, където САЩ извърши „хуманитарна интервенция“, по-известна като избиване на мирното население и унищожаване на инфраструктурата за предотвратяване на „хуманитарната катастрофа“ в Космет⁸. Според тази теория „провалените държави“ са слаби и не могат да се справят с вътрешните си проблеми – сигурност на населението, гарантирането на гражданските права, функциониране и подкрепа на демократичните институции⁹, превръщайки ги във външна заплаха. И тук трябва да отбележа, че подходът при даването на тази квалификация е двойствен и субективен в зависимост от интересите на американската администрация. „Провалената държава“ обикновено се обявява за „държава извън закона“ и като такава спрямо нея се предприемат действия извън приетите международни договорености. Такива са и действията на САЩ и НАТО през пролетта на 1999 г. срещу СРЮ. Седмица след началото на бомбардировките швейцарският “Die Weltwoche” се учудва „защо се нанасят бомбени удари само в защита на косоварите, а не се прави това и в защита на кюрдите, или на мирното население в Алжир“ (Анчев 2002: 214). Събитията сами налагат мнението за превръщането на НАТО от „отбранителен блок в политически инструмент за налагане интересите на Запада“. Вместо прилагането на принципите на ООН за взаимен международен контрол и разрешаването на конфликтите на базата на консенсуса се прилага **правото на силата** (Анчев 2002: 214). На практика ОССЕ се „превърна“ в маргинална организация, която не е способна да оказва влияние върху незаконни силови действия. Тази нейна новоотредена роля се превърна в удобен параван точно за такива действия, под мотива, че ООН не може да се справи по мирен път със ситуацията в Южна Сърбия.

Събитията от края на 1998 г. до 24 март 1999 г. преминават при строго спазване на режисирания от САЩ ход на събитията. Въпреки че работата на Контактната група в Рамбуйе и Париж се оглавява от външните министри на Великобритания и Франция (Робин Кук и Юбер Ведрин), фактически САЩ чрез държавния си секретар М. Олбрайт диктува крайното решение.

Публикуваните документи във връзка с подписаното само от албанска страна споразумение доказват предопределеността на военните действия срещу СРЮ. Безпрецедентната агресия срещу европейска държава 55 години след края на Втората световна война и днес, десет години по-късно, продължава да се определя от Запада като „хуманитарна операция“.

Войната за „спасяването“ на косовските албанци се води от силите на НАТО, но при доминиращата роля на САЩ пред тази на европейските им съюзници. При общо участие на ВМС на девет страни, тези на САЩ доставят 80% от цялото въоръжение, 52% от всички удари и около 70% от акциите за поддръжка. Всъщност

650 от всичките участвали 927 самолета са американски, като между тях са и стратегическите бомбардировачи Б-52, Б-1 и Б-2, извършили общо 320 полета и изстреляли половината от ракетите и бомбите през 78 дни на агресията. Нанесените загуби на ЮНА, дори и според американската статистика, не са впечатляващи. Ефективността на висококачествените оръжия спада от 95% през април на 35% в края на май. Окончателните загуби на 1-ва, 2-ра и 3-та югославски армии са съответно 35%, 20% и 60%, което никак не е много, като се има предвид тоталната война от въздуха. От самолетите МиГ 21 са унищожени 35%, от артилерията – 50% и 30% от бронираната техника¹⁰.

Активното американско участие е впечатляващо, като се има предвид, че става въпрос за европейска територия и поддръжка на мюсюлмани, финансирани от Иран и ислямския свят, чиито съюзници са свързани с Ал-Кайда. След края на войната на 300 хектара, недалеч от Прищина е построена голяма военна американска база на НАТО.

Много по-активно, в сравнение с други преди това военни операции, е европейското участие. Така например, по отношение на оръжията с прецизно насочване по време на първата Иракска война европейските съюзници на САЩ използват по-малко от 8% от всички използвани средства, докато в Косово те са 35%.

След 78-дневните бомбардировки на цялата територия на СРЮ така широко и убедително прахламираните цели за предотвратяване на хуманитарната катастрофа са пред очевиден провал. Космет е по-обезлюден от времето преди наказателните военни действия. Легализираните военни отряди на АОК продължават преследването, малтретирането и физическото унищожаване на сърбите в областта. Седмица след прекратяването на конфликта в Косово са убити 18 човека, от които само трима са албанци. През последните 30 дни провинцията е напусната от 172 хил. бежанци от неалбански произход, преди всичко сърби. Това става пред погледите на 30 хил. контингент на КФОР, който е там, за да не допуска убийства и масово изселване на бежанци¹¹. На практика 85% от сърбите, живеещи там преди военните действия, са напуснали Космет. От друга страна, по времето на определения от Запада „конфликт в Косово” (януари 1998-24 март 1999 г.), заради който са и преговорите в Рамбуе и Париж, както и последвалата умиротворителна военна операция, областта е напусната само от 20 хил. албанци (Горностаев 27.07.1999).

След победата на алианса над Милошевич ситуацията в Космет продължава да бъде все така напрегната. Така ревностно и трудно поддръжания мит за беззащитното албанско население, което трябва да бъде спасявано от Запада, окончателно се проваля. Към средата на август, два месеца след края на конфликта, от частите на АОК са убити повече от 200 сърби. Над 200 хил. сърби и 30 хил. роми (цигани) под натиска на бойците от „освободителната армия” напускат домовете си. Това става пред погледа на военните сили на НАТО, наброяващи 46 хил. човека¹². Провалени са и опитите за хуманитарна помощ. Според сведения на

германската военна полиция всички доставени предмети (вещи) и продукти в региона са заграбени от бойците на АОК. Мародерството по отношение на сръбските домове се извършва със знанието на натовските командири в присъствието на техните войници. Западните умиротворителите се отнасят с безразличие и към криминалните престъпления и връзката между АОК и мафията в Северна Албания¹³.

Година след края на агресията и приемането на резолюция 1244, пред очите на представителите на ООН и КФОР, от областта са изгонени (принудени са да напуснат) 350 хил. човека неалбанско население. Същевременно с това след изтичането на визите за пребиваване на десетки хиляди албанци в страните от Западна Европа, е решено те да се пренасочат към Косово. Областта се превръща в център на криминалната престъпност и на наркотрафика. И докато американската администрация финансира разминирането на границата между Албания и Косово, македонският президент Б. Трайковски все повече е склонен да затвори северната граница на държавата си. Наблюдава се и друг дисонанс на мненията. Докато ген. секретар на алианса, година след края на агресията, оценява операцията в Косово като успешна¹⁴, то експертите на американския изследователски център „Институт КАТО” я смятат за пълен провал във външната политика на администрацията на Клинтън. Според тях, единственият печеливш е АОК, която е пълен господар в региона и осъществява жестока етническа чистка на сръбското и друго неалбанско население (Фокина 10.06.2000).

След 10 юни 1999 г. мирните процеси в областта трябва да се контролират от Мисия на ООН по въпросите на временната администрация на Косово (МООНВВАК)¹⁵, съществено е участието и на НАТО в лицето на „Сили за Косово”. Всичко това показва степента на външната намеса и преди всичко тази на алианса. Основните параметри влизащи в обсега на наблюдение, контрол и намеса са изборите в областта, нарушенията на международното и сръбско (на СРЮ) законодателство, към което влиза и намесата във вътрешните работи на съседни държави. Като конкретни събития се имат предвид рязкото влошаване на ситуацията в региона в началото на февруари 2000 г. и през зимата на 2001 г., предизвиканият от албанците в Македония въоръжен конфликт през пролетта на 2001 г. и последствията от него, както и масовите междуетнически сблъсъци в Космет през март 2004 г. Има редица документи, които показват международната намеса при разработването на програма, свързана със статута на областта.

След приемането на резолюция 1244, в окупираната южна част на СРЮ под „шапката” на ОССЕ и НАТО се извършват промени, без съгласието на сръбското правителство. На 20 август 1999 г. във Вучитрин е открита полицейска академия под ръководството на ОССЕ, а на 20 септември АОК е реорганизирана в „Корпус за защита на Косово” в състав от 5 хил. човека. По същото време сърбите напускат състава на Временния съвет за Косово. Няма сърби и в споменатата полицейска академия. На 3 септември МООНВВАК отменя за областта валутния

закон на Югославия и установява митнически отношения на границата с Македония, а на 16 декември Б. Кошнер издава разпореждане със задна дата, от 10 юни, с което връща законите за Космет преди 1989 г., т.е. до ликвидацията на автономията. Същевременно с това, освен че са подложени на геноцид от албанска страна, сърбите са лишени и от равноправно отношение от умиротворителите. ООН-ВВАК и силите на КФОР отказват на косовските сърби да формират свои кантони със собствени защитни сили¹⁶.

Началото на XX в. на Балканите се свързва с активна политика от страна на Запада и Русия и обединяване на балканските държави в съюз, имащ за цел реализиране на националните им доктрини. Краят на XX в. отново се оказва „балкански“. Държавите в региона отново попадат в активния интерес на Запада и вече не толкова на Русия. Настъпилият процес, за разлика от началото на века, се оказва обратен знак. Започна териториално и държавно разпадане на полуострова. Унищожени са резултатите и на последната национална доктрина, свързани със създаването на Югославия. Балканските държави вече са под властта на еднopolносния модел на поредните световни господари, налагащи „нов световен ред“. За разлика от началото на XX в. доминиращата роля на Запада сега се изпълнява от САЩ. Тяхната политика носи белезите на съвременните технологии на демагогията и манипулацията на общественото съзнание. Принципът на двойния стандарт, а често и на безпринципни действия, са характерни за политиката им в региона. Настъпва процес на обединение, но не свободно, а подобно на това в рамките на която и да е империя.

БЕЛЕЖКИ

¹ Няма да се спирам подробно върху съдържанието на тези документи, за които съм писал в други мои статии. Най-общо в тях става въпрос за методите, които трябва да се използват за промяна на съществуващата там система – бел. моя.

² Виж повече по въпроса в Чомски 2007: 166–167.

³ Виж повече по въпроса, със съответните примери, в Чомски 2007: 172–174.

⁴ Специалният пратеник на президента на САЩ по балканските въпроси – бел. моя.

⁵ Чугунов 2002: Чугунов, К. Албанските „игри“ без граница. В: Анчев 2002: Анчев, С. Русия и миротворците над Югославия. Руската политика към агресията срещу Югославия през 1999 г. в документи, факти и коментари. ФАБЕР, с. 309.

⁶ Пак там, с. 310.

⁷ Парадоксално е, че първата държава, която признава независимостта на Косово, е Афганистан. Не мога да се сетя за друг приемлив мотив за каквато и да е връзка между тези две отдалечени една от друга държави, освен връзката на наркотрафика – бел. моя.

⁸ Впрочем, на територията на тази област паднаха 40% от бомбите и ракетите на умиротворителите – бел. моя.

⁹ Виж повече по въпроса в Чомски 2007: 178.

¹⁰ Независимое военное обозрение, 18.06.1999.

¹¹ Информацията е от „Управлението на върховния комисариат към ООН по въпроса за бежанците“ (УВКБ) – бел. моя.

¹² Съобразно останалите сърби в областта, на един натовски войник се падат четирима сърби. Да си припомним, че основната задача на НАТО в областта беше да пазят албанците от сърбите. – бел. моя.

¹³ **Petras, J.** NATO in Kosovo. Aftermath. – <http://www.zmag.org/ZMag/articles/oct1999petras.htm>

¹⁴ Косово – една година по-късно. Личен доклад на лорд Джордж Робъртсън, генерален секретар на НАТО. – Стандарт, 2633, 23 март 2000 г., с. 11. В доклада на Робъртсън са посочени и причините за въздушната кампания. След като вече са известни исканията, отправени към сърбите в Рамбуйе и посочените пет основни причини за началото на бомбардировките, е налице пълно противоречие с усърдно налаганата „истина“. В т. 3 се иска „...международно военно присъствие в Косово“, а в Рамковата конвенция от Рамбуйе се иска военно присъствие на цялата територия на СРЮ. В т. 4 се иска „...безусловно и безопасно завръщане на всички бежанци, както и осигуряването на пълен достъп до тях на международни хуманитарни организации.“ От последвалите събития се вижда, че пречка за изпълнението на тази точка създава АОК, като политическа и военна организация. – бел. моя.

¹⁵ Доклад Генералного секретаря о Миссии Организации Объединенных Наций по делам временной администрации в Косово. S/1999/779/ 12 July 1999 – Тя е сформирана под ръководството на Бернард Кошнер – бел. моя.

¹⁶ НАТО на Балканах: как они решали албанский вопрос. – <http://www.temadnya.ru/spravka/20mar2001/343.html>

ЛИТЕРАТУРА

Горностаев 27.07.1999: Горностаев, Д. Очищае Косово от сербов. „Независимая газета“.

Стандарт, 2633, 23 март 2000 г.,

Фокина 10.06.2000: Фокина Кс. Косовский абсурд продолжается. „Независимая газета“.

Анчев 2002: Анчев, С. Русия и миротворците над Югославия. Руската политика към агресията срещу Югославия през 1999 г. в документи, факти и коментари. ФАБЕР.

Бжежински 1977: Бжежински, Зб. Голямата шахматна дъска. Американското господство и неговите геостратегически императиви.

Бжежински 2004: Бжежински, Зб. Изборът. Глобалното господство или глобалното лидерство.

Чомски 2001: Чомски, Н. Какво всъщност иска чичо Сам. София.

Чомски 2007: Чомски, Н. Провалени държави. Злоупотребата с властта и атаката срещу демокрацията. София.

Чугунов 2002: Чугунов, К. Албанските „игри“ без граница.